

PICTORUL RUDOLF SCHWEITZER CUMPĂNA - CREATOR ȘI DONATOR DE ARTĂ

Dr. Zoe APOSTOLACHE STOICESCU

Motto:

Faptele mari sunt rezervate oamenilor mari
Cervantes

Scurtă notă biografică

Pictor și grafician prolific, Rudolf Schweitzer Cumpăna (1886-1975) s-a impus cu vigoare în arta plastică românească. După absolvirea liceului în orașul lui natal – Pitești – studiază la Academia Regală de Arte Frumoase din Berlin (1904-1909) cu mari maștri ai vremii: Erich Hanke, Artur Kamph, Anton Alexander von Werner. După terminarea studiilor se întoarce în România unde pictează neobosit priveliști și chipuri de oameni din viața satului, case, naturi statice, biserici și mânăstiri...Expune începând din anul 1911 la Salonul Oficial, apoi la Tinerimea Artistică, Ateneul Român (1920), lista continuându-se generos până aproape de finalul vieții sale. Artă sa a fost apreciată elogios de numeroase personalități ale culturii românești precum Nichifor Crainic, Nicolae Iorga, Elena Văcărescu, Tudor Arghezi, George Oprescu, Corneliu Baba. În 1930, participă la Expoziția Artiștilor Francezi de la Paris, iar la Galeria Jeanne Castel, tot în capitala Franței, deschide o expoziție personală. Călătorește mult în țări europene, precum Ungaria, Germania, Cehia, Italia, Franța, Grecia, Turcia, Macedonia, ș.a. Începând din 1951, pictorul Schweitzer Cumpăna este numit profesor la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București. În anul 1957 i se conferă titlul de Maestru Emerit al Artei. La 17 februarie 1975 se stinge din viață la București.

Se știe că pictorul Schweitzer Cumpăna a pictat mult, asemeni lui N. Grigorescu de pildă; mai puțini cunosc însă că acest artist a și donat unor muzee românești importante, - un număr impresionant de tablouri ce-i poartă semnătura.

Ne vom referi în primul rând la colecția dăruită de artist, Muzeului de Artă din Pitești. Aici și în satul Cumpăna dintre munții ce străjuiesc Lacul Vidraru, a învățat tânărul Rudolf să iubească și să zugrăvească natura și oamenii, mai ales țăranii și satele neasemuit de pitorești. Actul oficial de donație (dosar nr. 1726/1961) consemnează calitatea și dimensiunea colecției așa cum reiese din procesul-verbal din data de 14 februarie 1961 și lista anexată acestuia. Pictorul a donat Sfatului Regional Argeș nouăzeci și opt lucrări în ulei și patruzeci și nouă lucrări executate în cărbune desene (creion) și acuarelă. Valoarea totală a celor 147 de piese era la acea vreme de 560 de mii lei. Maestrul a consimțit să facă această donație, în urma unor discuții/tratative cu notabilitățile locale, care i-au promis că vor folosi tablourile pentru amenajarea unei case memoriale. Încercându-se în promisiunile făcute, pictorul a consimțit. Așa cum ne-a relatat fostul său student, pictorul profesor Marin Gherasim, devenit și un apropiat al profesorului R. Schweitzer – acesta i-a mărturisit: „Să știi că sunt extraordinar de fericit! Pentru că le dau lucrările mele cele mai bune, piteștenii mei îmi fac casă memorială acolo.”

Lista anexă cuprindea denumirea fiecărei lucrări, dimensiunea și valoarea fiecăreia. Menționăm că acestea au o tematică variată, majoritatea având dimensiuni mari și mai puține sunt de mărime medie. Evaluarea a fost făcută de către Fondul plastic. Fac aceste precizări spre a combate o afirmație făcută de un muzeograf piteștean în sensul că lucrările donate nu erau să fie de cea mai bună calitate. De fapt, în anii ce au urmat, condițiile de păstrare și de conservare ale colecției au fost mai mult decât precare. Iată ce scrie Virgil Dănciulescu în ziarul local SECERA ȘI CIOCANUL nr. 3459 din 19.VI.1965, sub titlul „Tablourile nu se expun în magazine”. „Deși pare de necrezut, se află încă tablouri valoroase în umbra magaziiilor, unde se colbăesc, se strică și frumusețea lor se stinge ca o floare steapă. Un exemplu? Ni-l oferă colecția de tablouri Schweitzer-Cumpăna. Colecția se află la Pitești. Deși bogată, diversă, valoroasă, ea nu aduce nimănui bucurie... Ce-i de făcut?... Soluția provizorie așteptată, de a trimite tablourile la unele cămine culturale și case raionale de cultură, e de două ori nejustă. În primul rând pentru că dispersează colecția, în al doilea rând pentru că nu peste tot tablourile au condiții bune de expunere... La fel de nejustă e și depozitarea lor în continuare necorespunzătoare care pe zi ce trece sporește primejdia degradării lucrărilor”...

Să mai spunem cât de mult s-a întristat pictorul Schweitzer Cumpăna citind acest articol pe care l-am găsit în arhiva sa, (sublinierea rândurilor redată în citatul nostru). Aceluiași discipol și prieten Marin Gherasim răspunzându-i întrebării - „Ce s-a făcut Maestre cu muzeul Dvs. de la Pitești?” pictorul îi răspunde: „Știi ce mi-au făcut? Mi-au pus câteva lucrări într-o cămăruță din muzeu – atâta tot, restul donației este în depozit. Era, adaugă

fostu-i student – foarte marcat, foarte supărat de faptul acesta; a suferit enorm datorită acestui mod de a răspunde unui gest nobil, de a fi mințit și firește jignit.

De fapt, au fost nedreptățiți și piteștenii care ar fi putut fi beneficiarii unei instituții de artă care să le încânte ochiul și inima. Amintesc că în anul de grație 2005, în Muzeul de artă din Pitești se află expuse, pe casa scării, tot câteva tablouri din colecția donată în 1961.

La data de 12 octombrie 2005, o delegație a Fundației noastre s-a deplasat la Pitești, luând legătura cu noua conducere a Muzeului Județean Argeș și cu Primăria municipiului. Având în vedere că greșelile referitoare la colecția donată de pictor în 1961, cât și neonorarea promisiunilor făcute donatorului s-au derulat cu multe decenii în urmă, s-au propus, în discuțiile cu factorii locali contactați, câteva măsuri reparatorii, cum ar fi acordarea numelui pictorului Muzeului Județean de Artă, organizarea în clădirea acestuia a două săli în care să fie expuse numai tablouri semnate de către donator (care să se schimbe periodic) și a unui colț memorial cu obiecte ce au aparținut acestuia, pe care familia le va pune la dispoziție. De asemenea, în anul 2006 când se vor împlini 120 de ani de la nașterea lui Rudolf Schweitzer Cumpăna să fie dezvelit în vecinătatea Muzeului un bust în bronz, realizat de sculptorul Dimitriu Bârlad, de asemenea piteștean.

De neînțeles este și faptul că în GHIDUL MUZEELOR ȘI COLECȚIILOR DIN ROMÂNIA 2000 editat de Institutul de Memorie Culturală – la Secția de Artă, datele referitoare la patrimoniul deținut, textul de prezentare este formulat astfel: „Expoziția valorifică arta românească: picturi de Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Sava Henția, Alexandru Steriad, Camil Ressu,

Dimitrie Ghiță, Ion Țuculescu, Henri Catargi, Vasile Popescu, Ștefan Popescu, Ștefan Luchian; sculptură: *donăția* Gheorghe Iliescu-Călinești.” Ne întrebăm în aceste condiții dacă acea colecție dăruită în 1961 mai există și totodată de nu cumva s-a uitat că pictorul Rudolf Schweitzer Cumpăna este nu doar un valoros artist, și un concetățean al piteștenilor.

Doi ani mai târziu, o altă donație importantă a fost făcută unui alt prestigios muzeu, Muzeului de Artă Craiova. Motivul acestui gest a fost de astă dată un sentiment de admirație față de frumusețea și calitatea patrimoniului său ca și a locației deosebite de care beneficiază. Donația era compusă din 25 de tablouri, toate fiind executate în ulei (13 pe carton și 12 ulei pe pânză). Suma totală potrivit evaluării lor legale era de 143.000 lei. Tabelul în care sunt înregistrate cuprinde: titlul, tehnica folosită, dimensiunea și valoarea fiecărei piese. Cele douăzeci și cinci de tablouri erau realizate în ulei pe pânză sau pe carton. Dintre acestea, 11 reprezentau peisaje și monumente (Franța, Italia, Grecia) peisaje rurale și urbane românești, naturi statice, scene cu copii. Valoarea totală a donației: 143.000 lei.

După efectuarea acestei donații pictorul Schweitzer Cumpăna va continua relațiile de colaborare în plan expozițional, în special cu distinsul specialist și director al muzeului craiovean de artă. În anul 1971 – lunile ianuarie-februarie au avut loc la Craiova expoziții retrospective, prefațate chiar de către artist. De asemenea, muzeul craiovean a colaborat și cu Muzeul Național de Artă – la organizarea retrospectivei Rudolf Schweitzer Cumpăna din 1986.

Un alt act de donație a fost semnat de pictor la 10 decembrie 1963 către Comitetul orașenesc pentru cultură și artă Galați. Motivația gestului său este consemnată în procesul-verbal încheiat între donator și cei ce au beneficiat de obiectele primite:

„Conform dorinței testamentare a Elenei Schweitzer (n.n. prima soție a pictorului, născută Pascaly) precum și a dorinței directe a Maestrului emerit al artei din R.P.R. Rudolf Schweitzer Cumpăna, se donează un număr total de tablouri după cum urmează:

I. Muzeului de Artă Regional Galați: 14 lucrări.

II. Pentru Comitetul orașenesc pentru cultură și artă Galați: 6 lucrări.

În legătură cu conținutul textului acestui act, vom face unele precizări. În primul rând alegerea muzeului gălățean a fost determinată de relația soției pictorului cu acea zonă a țării, doamna Schweitzer fiind născută la Brăila într-o familie de intelectuali de origine greacă. În februarie 1963, în ziua de 17, avusese loc tristul eveniment al decesului eruditei doamne. Nu putem să nu remarcăm promptitudinea cu care Maestrul a îndeplinit dorința soției, chiar în anul ireversibilei despărțiri. În momentul la care ne referim, precizăm că orașul Brăila nu avea un muzeu de artă, Casa Colecțiilor de Artă fiind înființată abia în 1986, ca secție a Muzeului județean.

Structura colecțiilor donate - în planul temelor abordate - cuprinde două lucrări, soția „la pian”, ulei pe carton, și artistul, un tablou intitulat „Portretul artistului cu vioară”, de asemenea executat în ulei pe carton. Alte două portrete ale pictorului și soției sale fac parte din grupul de șase lucrări dăruite Comitetului orașenesc. În rest, studii, portrete, un interior de atelier, naturi statice, căruțe, boi în soare, țărani, case, ș.a. Valoarea totală a operelor menționate în procesul-verbal nu este precizată, actul de donație și înscrisul nu apare în arhiva noastră.

Un alt proces-verbal este încheiat între Muzeul de artă al regiunii Galați, respectiv Comitetul orașenesc pentru cultură și artă – Galați, pe de o parte, și donatorul Rudolf Schweitzer Cumpăna. Actul, datat 10 decembrie 1963, este semnat de către Maestrul

emerit Rudolf Schweitzer Cumpăna ca donator și de către prof. Enăchescu G., prof. Tudor C. și prof. Vasiliu N. ca donatari (primitori). În text se menționează: „Conform dorinței testamentare a Elenei Schweitzer (născută Pascaly) precum și a dorinței directe a Maestrului emerit al artei din R.P.R. - Rudolf Schweitzer Cumpăna, se donează un număr total de 20 de tablouri după cum urmează...”. Lista include 14 lucrări pentru muzeu și 8 lucrări pentru Comitetul orașenesc pentru cultură Galați. În tabel se precizează doar titlul lucrării, substratul tabloului (carton sau pânză) și poziția semnăturii autorului. Valoarea nominală a lucrărilor nu este menționată în tabel și nu este notat nici costul total al donației.

Am dorit să scot în evidență un merit poate mai puțin cunoscut al pictorului Rudolf Schweitzer Cumpăna. De fapt, nobila calitate de donator ar trebui cunoscută, intens mediatizată, nu doar spre lauda și satisfacția celor care o practică, ci și spre pilda și stimulare a unor gesturi similare.

Desigur, nu doar acest maestru al artei românești a dăruit creații artistice proprii muzeelor și altor instituții de cultură sau învățământ. Datorită dărniciiei unor artiști de prestigiu, precum Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Marius Bunescu, Nicu Enea (Bacău), avem astăzi muzeu care

le prezintă viața și opera în lăcașuri în care aceștia au trăit și creat. Numele unor artiști donatori (desigur sunt mult mai mulți decât am amintit mai sus) ar putea face obiectul unei ample prezentări. Este meritorie și ființarea de către prestigioși creatori de artă contemporani a unor muzee care să le prezinte rezultatul muncii și talentului lor, tuturor iubitorilor de frumos, de artă autentică. Mă gândeam, în acest sens, la pictori precum Spiru Vergulescu și la muzeul său din Slatina și la maestrul și profesorul atâtor alți artiști formați și desăvârșiți în meșteșugul artistic, adică la Maestrul Vasile Grigore ce a dăruit Bucureștiului și țării un muzeu ce-i prezintă atât valoarea operei cât și colecția sa de artă.

Acești artiști au fost studenți ai prof. univ. R. Schweitzer Cumpăna. Au deprins, se pare, nu doar a mânuși cu talent penelul, ci și altruismul, dăruirea frumosului spre cei ce-l caută și prețuiesc.

**

În condițiile în care întreaga lume civilizată statul stimulează chiar material actul de donație către muzee – prin scutirea de taxe, impozite, pensii, etc – este timpul să reflecțăm și noi la atitudinea pe care va trebui să o avem față de donatori și de bunurile dăruite de către aceștia.

SURSE BIBLIOGRAFICE

- *Arhiva Fundației Culturale Artistice Rudolf Schweitzer Cumpăna* (text ziar local Argeș).
- *Caietele Fundației Rudolf Schweitzer Cumpăna*, tom IV – 2002-2004, București, 2005.
- *Ghidul muzeelor din România*, Institutul de Memorie Culturală, București, 2000.